

Met *Frysk* biedt Museum Belvédère een overzicht van honderd (of is het 110?) jaar schilderkunst in Friesland. Met hier en daar een uitstapje naar een andere techniek. Een laatste bijdrage aan LF2018.

Gitte Brugman

Links: Simon Kamminga - *Landschap*
Rechts: Jan Mankes - *Maanacht bij Woudsterweg*

Het ideaal in één zaal

Van A (autodidacten) tot Z (zondagsschilders) luidt de titel van het voorlaatste hoofdstuk van de catalogus bij de tentoonstelling *Frysk*. Het had ook de overkoepelende titel kunnen zijn, want uit de beschrijving van honderd jaar schilderkunst in Friesland, blijkt maar weer hoe rijk het palet aan autodidacten en zondagsschilders in de provincie is.

Susan van den Berg – die schrijft over kunst voor diverse media, waaronder de *Leeuwarder Courant*, en die de publiciteit voor Museum Belvédère voor haar rekening neemt – heeft voor deze expositie onderzoek gedaan en de samenstelling verzorgd. Het idee ervoor bestond al langer en 'komt voort uit ambitie', aldus directeur Han Steenbruggen in zijn voorwoord. 'De ambitie om het werk van elders ongekende noordelijke kunstenaars voor het landelijk voetlicht te brengen, en waar het kan een springplank te bieden naar landelijke en internationale podia.'

Het idee kwam in een stroomversnelling toen Anje Westerkoopmans, Hille Faber en Freark van der Bij bij het museum aanklopten met een plan voor 2018. Zij deelden de drijfveer van het museum. De ambitie die de basis vormt voor het museum, immers opgericht door schilders Sjoerd de Vries en Boele Bregman met galeriehouder, verzamelaar, kunsthandelaar en publicist Thom Mercurur. Al in de jaren vijftig leefde bij deze 'jongens' dit ideaal een podium te bieden aan Friese kunstenaars, aan wie het Fries Museum in hun ogen veel te weinig aandacht besteedde. Ze zagen een museum voor zich, met Mercurur als directeur waar het werk van de andere twee zou schitteren.

Dat het werk van Friese kunstenaars zo buiten beeld bleef, lag deels aan de makers zelf. Ze traden soms nauwelijks naar buiten,

of konden zich wellicht – in de ogen van museumdirecteuren of kunsthandelaren – maar moeilijk ontdoen van de status van amateur.

JAN MANKES

Zowel de catalogus als de expositie heeft als ondertitel *honderd jaar Friese schilderkunst*, maar in enkele aankondigingen was eerder sprake van 110 jaar. En met reden. Want in 1909 kwam Jan Mankes in De Kripe wonen. Het contrast met Delft – waar hij vandaan kwam – was groot. 'Het landelijke leven gaf hem alle gelegenheid om zich volledig aan de kunst te wijden.'

Zijn werk geldt als een van de belangrijke pijlers van Museum Belvédère, dus vandaar dat hij binnen het bereik van de expositie valt. Eveneens rond de eeuwwisseling van negentiende naar twintigste eeuw was Ids Wiersma actief, die na een opleiding in Den Haag terugkeerde naar Friesland. Sommige talentvolle tekenaars die het was gegeven in het Westen een opleiding te volgen, bleven er wonen. Anderen namen in eigen regio vaak hun toevlucht tot de ambachtsschool (al dan niet tot een opleiding tot huisschilder).

'Het is opvallend dat de arbeiders niet konden 'kunsten' omdat er brood op de plank moest komen, terwijl de rijken – wiens kostje reeds was gekocht – zich ook niet konden wijden aan het kunstenaarschap', schrijft Van den Berg. In die laatste categorie viel Jeanne Bieruma Oosting, en het speelde natuurlijk mee dat zij een vrouw was.

Zij voer echter haar eigen koers en werkte vanaf 1929 elf jaar lang in Parijs, in de jaren twintig het centrum voor moderne kunst. Ook de Friese schilders Piet van der Hem en Tjerk Bottema waren hier actief. In die tijd ontgingen revolutionaire bewegingen Friesland niet. De gebroeders Rinsema

uit Drachten lieten zich inspireren door De Stijl en speelden een rol in de Dada-beweging, mede via hun contact met Kurt Switters en Theo van Doesburg.

Met hen deed de abstractie zijn intrede. Gevolgd door het expressionisme van Gerrit Benner en de mannen van Yn 'e line (Jan Frearks van der Bij, Pier Feddema, Sjoerd Huizinga, Klaas Koopmans en Jaap Rusticus). Moderne kunst volgde. Tot ongenoegen van meer traditioneel werkende kunstenaars die nu werden 'weggezet' als te romantisch. Zij mopperden over werk dat 'niets voorstelde' en toch aandacht kreeg, terwijl het met weinig techniek of kennis tot stand was gekomen.

HEERENVEEN

Peter Karstkarel noemde het naoorlogse werk van kunstenaars rond Boele Bregman (Willem van Althuis, Sies Bleeker en Sjoerd de Vries) *De Heerenveense School*. Zij experimenteerden met abstractie en diverse technieken. De complementaire expositie *Frysk - 110 jaar schilderkunst in Heerenveen* in Museum Heerenveen besteedt aandacht aan deze groep.

Er kwamen kunstopleidingen in Friesland, maar die waren in de ogen van de jonge generatie niet vernieuwend genoeg. Josum Walstra richtte de Bende van de Blaauwe Hand op in Harlingen, die – net als Dada in Drachten en de Heerenveense School – weliswaar kort, maar belangrijk invloed had op de Friese kunstwereld.

Waar in de eerste helft van de vorige eeuw een opleiding in Friesland ontbrak en veel kunstenaars hiervoor naar het westen trokken, kwam in de jaren zestig en zeventig een omgekeerde beweging op gang. Veel 'Hollanders' vestigden zich in Friesland en brachten nieuwe invloeden met zich mee. Onder hen buitenlandse zoals de Oostenrijkse Silvia Steiger en Duitser Fritz Rahmann.

“Een geslaagde onderneming, Thom Mercurur zou glimmen van trots

In Heerenveen was Louis le Roy begonnen aan zijn project in de President Kennedylaan (en later de eokathedraal in Mildam), aan de rand van De Deelen kocht Thom Mercurur in 1988 het Trippemaal, dat het centrum van zijn activiteiten werd.

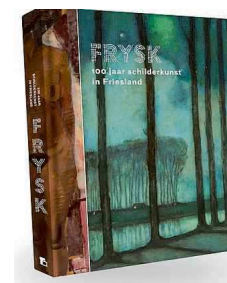
Het kunstklimaat veranderde, al bleef Friesland een regio met veel zondagsschilders, zoals Jentje van der Sloot, Frans Pasma en Ruurd Wiersma. Jantien Jongsma laat zich door deze traditie inspireren en maakt tekeningen die zich laten lezen als een plattegrond, dagboek en merklap ineens.

WADDENEILANDEN

In de catalogus is verder ruimte voor de waddeneilanden, hun schilders (Tames Oud en Germ de Jong) en degenen die zich door het gebied laten inspireren (Jan Loman, Kaneli & Smit, Geurt Busser). En natuurlijk een uitgebreide selectie van kunstenaars uit de collectie van het museum of zij die daarbij passen, onder wie Christiaan Kuitwaard, Robert Zandvliet, Koos van der Sloot, Jan Hoff, Krin Rinsema, Rienold Postma, Henk de Vries, Tjibbe Hooghiemstra, Zoltin Peeter, Marije Bouman, Gea Koevoets, Sjoerd Janzen en André de Jong.

De expositie noch de catalogus claimt volledig te zijn. *Frysk* heet een overzicht van honderd jaar schilderkunst, maar er zitten ook minder schilderijachtige werken tussen zoals de papierkunstwerken van Jan Hoff, de gemengde technieken van Egbarta Veenhuizen, houtskooltekeningen van Renie Spoelstra en de werken op betonijzer van Harmen Abma.

Natuurlijk valt hier iets op af te dingen en zijn er kunstenaars te noemen die ontbreken. Maar al met al is *Frysk* een geslaagde onderneming om de breedte van een eeuw Friese schilderkunst te laten zien. Thom Mercurur zou glimmen van trots.

De catalogus bij de expositie *Frysk* kost 29,50 euro (300 blz.)
Linksboven: Jantien Jongsma - *Sexbierum*
Onder: Tjerk Bottema - *Compositie met koeien en rode daken*